

BAKOCS TAMÁS PRÍMÁS

BIRTOKSZERZEMÉNYEI.

Azon államférfiak között, kik a múlt századok folyamán Magyarország ügyeit intézték, alig van egy is, ki a hatalmat annyira teljes mértékben kezeibe ragadni és egyúttal olyan hosszú időn keresztül megtartani tudta: mint Bakocs Tamás, kit joggal a Wolseyk, Ximenesek és Richelieuk sorába helyezhet a történetíró.

A velencei köztársaság követei »az ország második királynak« nevezték; azt hirdették felőle: hogy »nagyobb tekintélye van, mint a királynak«; és mikor híre járt, hogy a pápai trón elnyerésére törekszik, ezt kétségbe vonták, mert »hiszen ő saját hazájában pápa is, király is, egy szóval minden a mi lenni akar.«¹⁾

Nemcsak Magyarország kormányzata vett, közel három évtizeden át, tőle irányt: világrészünk nagy eseményeire nem egyszer döntő befolyást gyakorolt.

A leghatalmasabb európai uralkodók vetélkedve fáradoztak azon, hogy jóakarátát megnyerjék, és befolyásával Magyarország erkölcsi vagy fegyveres segítségét magoknak biztosítsák. Követeiket utasították, hogy kedvében járjanak; hizelgő levelekkel keresték föl; czímeiket, méltóságokat, javadalmakat ajánlottak föl néki; és mikor meggyőződtek afelől, hogy ambíciója a legmagasabb czélpontokat tűzte ki, nem haboztak szent Péter székének elnyerésére közreműködésöket ígérni.²⁾

Nem lehet tehát meglepő, ha látjuk, hogy hazájában, a szellem és akaratérő hatalma előtt, uralkodók, főpapok, urak, köz-

¹⁾ Giustiniani 1500 ápril 7. Pasqualigo 1511 augusztus 7-iki jelentései; és Bon Alajos 1519-ik évi zár-jelentése.

²⁾ Erre nézve Pasqualigo velencei követnek 1511 nyarán, Budáról írt jelentései érdekes leleplezéseket tartalmaznak.

nemesek és polgárok meghajolnak, mondhatnók szolgálatába állanak.

Ezt szembetünöbben mi sem mutatja, mint azon készség, melyvel nagy vagyon szerzésére és családja fényének megalapítására célzó törekvéseit minden oldalról támogatják.

Az erdödi jobbágy fia, ki mikor az atyai házat elhagyja egy talpalatnyi földet sem vallhat magáénak, négy évtizedre nyúló közpályán óriási birtok-complexumot szerez össze; és ha túlzott is azon állítás, hogy az ország területének hatodrésztét birta,¹⁾ bizonyos, hogy vagyon tekintetében a legelőkelőbb családokkal egy színvonalon állt, és lehetővé tette testvérei gyermekeinek: a Bánffiakkal és Szécsiekkal, a Szentgyörgyi, Corbáviai és Zrinyi grófokkal házasodni össze.

Kiváló érdeket kelt, és a kor viszonyaira is jellemző világot vet, ezen nagy vagyon összeszerzése folyamatának figyelemmel kísérése.²⁾

I.

A régi Magyarországbán a birtokjogok kútforrása a *korona* volt. Az ósiség intézményéből kifolyólag, a kihalt családok és a hűtlenség bűnében elmarasztalt nemesek vagyona a koronára szállott, és épen ezért a nemesi birtokok mindennemű elidegenítéséhez — a mely a korona örökösödését érinthette, — a király hozzájárulására volt szükség.

Ugy a közvetlen adományozás, mint a más úton szerzett birtokjogok megerősítése, a királyi kegyelem ténye, rendszerint a tett vagy várt szolgálatok jutalma vala.

Bakocs Tamás képességeit és szolgálatait már pályája kezdetén, Mátyás király nagyrabecsülte. Egyik okiratában így nyilatkozik róla: »Hűségét, ragaszkodását és buzgalmát — úgy

¹⁾ Podhraczký említi, hogy »némelyek azt írják.« (Kik? nem idezi.) Adatok Bakocs Tamás esztergomi érsek életéhez. (Magyar Akadémiai Értesítő. 1855-ik évfolyam. 571.)

²⁾ Az adatok legnagyobb részét az Erdődy család galgóczi és monyorókeréki, az esztergomi érsekség és káptalan levéltáraiban, valamint az országos levéltárban őrzött oklevelek nyújtják. (Rövidség okáért a levéltárakat »G. L.« »M. L.« »E. É. L.« »E. K. L.« és »O. L.« kezdőbetűkkel fogom jelölni.)

mond — kezdettől fogva tapasztaltuk mindazon ügyekben, melyeket rá bízunk; mióta pedig titkainkba avattuk, tanácsunkba meghívtuk és a legfontosabb megbízásokat ruháztuk rá, még inkább nyílt alkalmunk meggyőződni afelől, hogy kiváló bölcseséggel párosult hűsége ¹⁾ és szolgálata személyünknek és országunknak legnagyobb hasznára vált.« ²⁾

A mellett, hogy királyi titkárból győri püspökké és titkos cancellárrá nevezte ki, jószág-adományokban is részesítette.

Mikor 1484-ben Lesztheméri András és István egyik vérokonukat boszúból meggyilkolták, és ezért jószágvesztésre ítéltettek, birtokaikat: Leszthemér, Bánócz és Kis-Lázon falvakat Zemplén-megyében, Kereszt, Jenke, Zeko és Matiocz falvakat Ung-megyében, Bakocs Tamásnak és testvéreinek, közösen Bajnai Bóth András királyi udvarnokkal és testvéreivel, adományozta. ³⁾

Majd a biharmegyei Pélbárhida, Kozmafalva és Reszege nevezetű falvakat, egedi és kágyai birtokrészekkel, adja Bakocsnak, közösen Nyárasapáthi Györggyel. ⁴⁾

Mindez csak szerény kezdet, azon bőkezűséghez képest, melylyel II. Ulászló halmozza el kedvelt cancellárját. Adományleveleiben a legnagyobb magasztalásokkal szól az ő érdemeiről. Az egyikben »az állam alapkövének, az ország támaszának« nevezi. ⁵⁾

Az 1495-ik évben Vuk, szerbországi fejedelem özvegye Bor-

1) »Fidelitatem cum summa sapientia coniunctam.«

2) Az 1489, január 6-ikán kelt királyi okirat, melyben néki és rokonainak nemességét adományoz. (G. L.) Századok 1875-ik évfolyam. 554.

3) Mátyás király 1484 február 27-ikén meghagyja a leleszi conventnek, hogy a beiktatást hajtsa végre. Ez megtörténik. Az elitáltak rokonai ellenmondanak. Per keletkezik. Mátyás király ez ügyben 1487. rendeletet bocsát a leleszi conventhez. (Mindkét rendelet a leleszi convent levéltárában.)

4) Mátyás 1489 márczius 5-ikén meghagyja a budai káptalannak, hogy a beiktatást hajtsa végre. Ebből is per támad. Ezért 1493 október 25-ikén Nyárasapáthi a maga részét eladja Bakocsnak; ki 1519-ben elcseréli ezen birtokokat (G. L.)

5) Az 1493 január 1-én kelt adománylevél bevezetésének hosszasan dicsőítő sorait ezzel zárja be: »Unde sine injuria possumus ipsum quoddam Status nostri fundamentum, Regnique stabilimentum appellare.« (G. L.)

bála, második férjével, Beriszló Jánossal, a törökhöz pártolt át és a szultán pártfogása alá vonúlt el. Ezért megfosztatott azon szlavóniai uradalmaktól, melyeket Mátyás király Vuknak és halála után néki engedett át. Azokat, úgymint: Fejérvő várat Kőrösmegyében, Komogovina kastélyt Zágrábmegyében, Dolaczki kastélyt Orbázmegyében, az azokhoz tartozó uradalmakkal, II. Ulászló Bakocsnak adományozta. ¹⁾

Néhány hónappal utóbb egy egészen mástermészetű hűtlenségi eset adott alkalmat újabb adományozásra. *Kanizsai György* kir. főpohárnokmester, neje Bánffi Erzsébet elhunytá után, ennek unokahugával Rozgonyi Klárával lépett házasságra; de elmulasztotta a közel sógorság következtében fönforgó házassági akadály elhárítására, az egyházi dispensatiót kieszközölni. Ezért házassága törvénytelennek és ő maga jószágvesztés büntetésére ítélte-tett. Birtokai egy része: Debrő vára Hevesmegyében, három faluval és Gyöngyös mezőváros egy részével, Bakocsnak jutott. ²⁾

Az 1508-ik évi koronázó országgyűlésen Devecseri Choron András szintén a jószágvesztést vonta magára, azért, hogy több nemessel szövetekezve, zavart támasztott, és ezen alkalommal a primás udvarához tartozó nemesekkel összeütközött, közülök hetet megsebesített. Veszprém- és Zala-megyék több falujában létező birtokrészeit Bakocsnak adta a király. ³⁾

A Kinizsi Pál halála után, magvaszakadta következtében, a koronára szállott birtokokból, 1505-ben elnyerte a zalamegyei Csatárt, három faluval és a csatári szent-Benedek-rendű apátság kegyuraságával; ⁴⁾ 1510-ben pedig a magtalanúl elhalt Bielvai Tamás és Gyalus István somogymegyeyi birtokait. ⁵⁾

II. Lajos király, kevéssel trónralépte után (1516) adományozta Bakocsnak a magtalanúl elhalt Bátmonostori Töttös

¹⁾ Az 1496 január 23. kelt adománylevel. G. L. A beiktatást a csaszmai káptalan csak 1508-ban hajtotta végre.

²⁾ Az 1496 június 16-ikán kelt adománylevel Hevenesy kézirat-gyűjteményében. XVII. 26. Kanizsai később kegyelmet kapott és (1498) horvátországi bán lett.

³⁾ 1508. június 5-ikén kelt adománylevele. G. L.

⁴⁾ Az adománylevel a G. L. A patronatust mai napig az Erdődy család bírja.

⁵⁾ A két adománylevel a G. L.

László birtokait: Mare kastélyt és uradalmat Tolnában, Bátmonostor mezővárost Bodroiban és öt baranyamegyei falut. ¹⁾

A királyi adományoknál gyakran nagyobb előnyöket nyújtott a királyi javak és jövedelmek elzálogosítása, mely II. Ulászló uralkodása alatt gyakorlatban volt, mikor a kincstár a felmerülő követeléseket kiegyenlíteni és kölcsönöket kapni más módon nem volt képes. Rendszerint az elzálogosított javak és jövedelmek hasznélvezetéből nyert bevételek sokszorosán meghaladták a követelések és kölcsönök összegét. Míg tehát a hitelezőkre nézve igen előnyös, a kincstárra nagy mértékben káros volt ezen eljárás, mely ellen az országgyűlések ismételten fölszólaltak és intézkedtek.

A királyi kincstár hitelezői sorában Bakocs a legelső helyet foglalta el. A király és a kincstárnokok, valahányszor a sürgős szükségek kielégítésére képtelenek voltak, mindenek előtt ő hozzá fordultak, a ki mindig tudott és kész volt segíteni. A kötelezvények — melyeknek nagy részét az esztergomi levéltárak megőrizték — gyakran hálásan szólnak azon lényeges szolgálatokról, melyeket nehéz órákban, kölcsöneivel a királynak és az országnak tett. Kamatot nem igényelt, sőt a legtöbbször a visszafizetésre éveken át elvárt. ²⁾ Emellett csak egyetlen egyszer engedett azon kísértésnek, hogy a király kényszerhelyzetét kizsákmányolva, a korona javaira tegye kezét. Mikor 1502-ben a török ostrom által fenyegetett Jajcza várának fölszerelésére 4000 forintot kölcsönözött, a király — nem tartózkodva azon megszegyenítő vallomástól, hogy csak ily módon sikerült a fontos végvárat megmenteni és az

¹⁾ Az 1516 december 15-ikén kelt adománylevél a G. L. Szint azon örökségből kapták (1517) Bakocs unokaöcsei Erdődi István és Farkas Zeliz mezővárost 4 faluval Barsban, 4 falut Hontban és kettőt Fehérmegyében. (G. L.) Bakocs 1518 június 21-ikén Erdődi Péterhez írt levélben említést tett egy kir. adományról, melyet Ezecci András vasmegyei birtokaira kapott. (M. L.)

²⁾ Azon kölcsönökről, melyeket a király trónraléptétől kezdve nyújtott, csak 1506 február 24-ikén történt a leszámolás. Ekkor kitűnt, hogy a kincstár még 16,500 forinttal adósa. 6000 forint (mint látni fogjuk) zálog által biztosítva volt. A fennmaradó 10,500 ftra nézve a király igéri, hogy azt »rövid idő alatt« visszafizeti (Akadémiai Értesítő. 1855. évf. 568.)

országától súlyos csapást elhárítani, - - zálogba adta Esztergom szabad királyi várost, külvárosaival együtt, és átengedte a város területén a kincstárt illető adó-, vám- és egyéb közjövedelmeket, mindaddig, míg a 4000 forint visszafizettetik. ¹⁾

Esztergom városának illetén átengedése Bakocs szemeiben bizonyára nem annyira pénzügyi eredményeinél fogva mutatkozott kívánatosnak, mint inkább azért, hogy érseki székhelyén a hatóságot ő gyakorolhassa.

Mindazáltal, a mint az 1518-ik évi bácsi országgyűlés a királyi javak visszabocsátását elrendelte, Bakocs Tamás azon kevesek közé tartozott kik önkényt, és pedig a zálogösszeg megtérítését be nem várva, a törvény előtt meghajoltak; míg a legtöbben nyíltan ellenszegültek vagy azt kijátszották. Esztergom városát az 1519-ik év elején visszaadta. ²⁾

II.

Bármily jelentékenyek voltak azon kedvezések, melyekben Bakocs Tamás királyi adományozás útján részesült; sokkal nagyobb értéket képviselt vagyonának azon gyarapodása, melyet közvetlenül főrangú egyéneknek, közvetve mégis a királyi hozzájárulásnak köszönhetett.

Valóságosan csodálatot kelt azon ügyesség és szereuce, amint a legkülönbélebb utakon és módokon az érdek-solidaritás szoros kötelékével az előkelő férfiak nagy számát személyéhez kötni, és az így létesült viszonyokat értékesíteni tudta.

Politikai téren és magán ügyekben, tettel és tanácscsal, előnyöket biztosítva és bajokat hárítva el, számtalanoknak tett szolgálatokat. És miként a király, úgy barátai előtt is nyitva állott mindenkor telt kincstára, melyből soha sem habozott bőven meríteni, mikor arról van szó, hogy azokat lekötelezze, kiknek viszon-

¹⁾ Az 1502 szeptember 14-iki okirat Hevenesynél. LXIV. 9. Két évvel utóbb, mikor Bakocs ugyanazon célra 2000 forintot kölcsönözött, a zálog összeg 6000 ftra emeltetett. Az 1504 márczius 27-iki okirat ugyanott.

²⁾ Bon Alajos, Velenceze követe 1519 február 10-ikén Budáról írja: »I beni regii za se ha dato principio à restituirsì. Et el Cardinal Strigoniense ha restituito Strigonia.«

szolgálatára szüksége vala. E tekintetben éles látásánál, melylyel évek múltával bekövetkezhető eseményeket számításai körébe vont, nem kevésbé figyelemreméltó, a kockázttatás bátorsága és a türelem, melylyel be tudta várni, míg a termés az aratásra megéri.

Az adomány-levelek és szerződési-okiratok hosszú sorozata tesz erről tanúságot; mert rendszerint részletesen kiterjeszkednek azon szolgálatokra, melyekkel Bakocs Tamás a halára jogcímet szerzett.

Igy *Corvin János* herczeg 1495-ben előadja, hogy »mikor feuséges édes atyját Mátyás királyt Isten rendelése e világból kiszólitotta, ő gyermekkorban maradt hátra, és ügyeit a maga feje után intézni nem volt képes; pedig minden oldalról az üldözések zivatarai és a legkülönfélébb háborgatások környezték. Királyi atyjának némely magas rangú hívei nem vonták ugyan meg tőle segítségek, támogatásukat és pártfogásukat; de mindannyit túlszárnyalta Tamás püspök, kit jeles erényei és kiváló érdemei miatt néhai Mátyás király rendkívül kedvelt. Ez mai napig, minden ügyében buzgó szolgálatkészséget tanúsít iránta.« A tőle nyert »jótétemények« között fölhozta azt is, hogy hadainak fizetésére 6000, és a horvátországi báni hivatal elfoglalásának készületeire szintén 6000 forintot kölcsönözött néki. Ezen 12000 forintnyi összeg fejében és egyéb jó szolgálatainak »némi viszonzásául« adományozta néki a zsámbéki uradalmat Fehérmegyében és a derecskeit Biharban; valamint ráruházta jogait az elzálogosított margitai és polgárii uradalomra Szabolcsban.¹⁾

Már korábban is vett föl *Corvin János* 5200 forintnyi kölcsönt Bakocs Tamástól, kinek ezért zálogképen Mátyás királytól örökölt több értéktárgyat engedett át. Ezek között volt egy művészi

¹⁾ Schmitt közli *Corvin János*nak 1495-ben a pécsi káptalan előtt tett fassióját; de a szövegből kihagyja az adományozott uradalmak neveit. (Episcopi Agrienses. II. 156.) Sajnos, az oklevél eredetijének nem tudtam nyomára jönni. Mindazáltal az adományozott birtokok nevével megismerttet minket *Corvin János*nak 1498-ban az országgyűléshez benyújtott panaszirata, melyben egyebek közt előadja: »Domino Agriensi dedi . . . possessiones Sambok, Thewk, Perbar, Derechke, Polgari, Zenthmargytha.« (Hazai Okmánytár. IV. 439.)

kivitelű, dúsan zömánczozott nagy arany feszület, melyet utóbb 40000 forintra becsült. A visszaváltás jogát fönntartotta magának, de arról később — Bakocs Tamás újabb jó szolgálataiért háláját bebizonyítandó — lemondott, és így a mütárgy a primás tulajdonába ment át, majd az esztergomi főegyházra szállott és ma kincstárának legfőbb ékességét képezi. ¹⁾

A mint a nagy király műkincseinek egyik legjelentékenyebbjét megszerezte, úgy azon büszke reménnyel is kecsegtetheté magát, hogy a Hunyady-ház legkiválóbb műépítészeti alkotása, a vár, mely a dicső emléktű család nevét viseli, őt fogja uralni.

A könnyelmű ifjú herceg, ki előtt mindezeknek semmi becse nem volt, 1494 tavaszán Hunyadvárát tízezer forintért zálogba vetette Kinizsi Pálnak, ki már néhány hónappal utóbb Bakocs Tamásnak és Ernst Zsigmond pécsi püspöknek, ugyanazon összeg erejéig beírta. ²⁾

Kinizsi halála után pedig özvegye Benigna, ki csakhamar Kamizáczai Horvát Márkkal második házasságra lépett, az ő jogait, melyeket Hunyadvárára birt, Bakocs Tamásra ruházta; hálából — mint mondja — azon jó szolgálatokért, melyekben atyját a vitéz Magyar Balázst és két férjét részesítette. ³⁾

Mindazáltal Corvin János megtámadta Bakocs jogigényeit. Hosszú per keletkezett. És a herceg ügyvédei mindenféle kifogásokkal meg tudták akadályozni az ítélethozást. Halála után, (1504) özvegye Frangepán Beatrix folytatta ezen eljárást. Végtére az 1507-ik év őszén II. Ulászló meghagyta az erdélyi vajdának, hogy a legközelebbi nyolczadi törvényszéken, tekintet nélkül a netán felmerülő kifogásokra, az ítéletet mondassa ki.

Az 1508-ik év elején tartott ülésszakban az ítélet, Bakocs

¹⁾ Ez az u. n. »Mátyás király kálváriája.« Corvin János 1494 május 31 és július 30-iki okiratai. (E. K. L.) Később Bakocs meghasonlott Corvin Jánossal, ki az 1498-ik évi országgyűlésen vádat emelt ellene. A vádirat a G. L.

²⁾ Corvin János 1494 június 11 és a Kinizsi Pál 1494 december 3-iki fassiói a G. L. — Erről és a következő részletekről a történetírás ekkor nem vett tudomást. Hunyadvára monografusai Schmidt Vilmos és Arányi Lajos mit sem tudnak róla.

³⁾ Benigna asszony fassiója 1496. február 13. G. L.

javára mondatott ki. De amint az ítélet végrehajtása, Hunyadvárának Bakocs részére eszközendő átadása végett az erdélyi káptalan és a vajda emberi Hunyadvára előtt megjelentek, a várnagy fölfegyverzett lovas csapat élén fogadta és elűzte őket.¹⁾

A hatalmaskodás ezen ténye a hűtlenség büntetését vonta azokra, kiknek rendeletére végrehajtatott. E czímen megindult a per Corvin János özvegye ellen. De ez nem sokára azután (1508 folyamán) elhalálozott. Ekkor az ő második férje, Brandenburgi György örgróf a Corvin János örökségének legnagyobb részére, névszerint Hunyadvárára is királyi adományt nyert. Ezzel rá szállott a Bakocs által indított per.

György örgróf, ki Hunyadvárat tényleg bírta, jogelődei példájára, azon volt, hogy az eldöntést késleltesse. Mikor már minden ügyvédi fogást kimerített volt és az ügy az 1514-ik év első napjaiban tartandó nyolczadi törvényszék napirendjére ki volt tűzve, azon ürügy alatt eszközölt ki elhalasztó királyi rendeletet, hogy fogadalmát teljesítendő, szent Wolfgang ereklyéihez kell zárándokolnia. Mindazáltal a ledér ifjú Budán maradt és vígan élte ott a farsang napjait. Bakocs nem tűrte ezt szóltanul. Panaszt tett a királynál, a ki a budai káptalant bízta meg, hogy György örgróf hollétét nyomozza ki. A káptalan néhány nap múlva jelenti, hogy ismételten látták őt Budán.²⁾

Ekkor azután az örgróf végtére elszánta magát, és az áacheni kegyhelyre zárándokolt el; a mely alkalommal az ellene megindított perekre a király általános halasztást engedélyezett.³⁾

Ennek daczára, az 1515-ik év első napjaiban az erdélyi törvényszék tárgyalás alá vette az ügyet. Zápolyai János vajda elnökölt. Verbőczy István mint ítélőmester viselte az előadó tisztét. Bakocs Tamás ügyvéde Mikolai Gergely, Brandenburgi György Báthori János volt.

A tárgyalás az erdélyi káptalan 1508-ik évi jelentésének felolvasásával nyitott meg. A primás ügyvéde a végrehajtás

¹⁾ II. Ulászló 1507 december 12-ikén kelt rendelete és az erdélyi káptalan 1508 február 6-ikán kelt jelentése. G. L.

²⁾ Az 1514 január 21-én kelt királyi rendelet a G. L.

³⁾ Az 1514 július 28-ikán a horvátországi bánhoz intézett királyi rendelet, a müncheni állami levéltárban.

erőszakos meggátlásáról intézkedő törvények értelmében, Brandenburgi Györgyöt elmarasztaltatni kérte.

Az őrgróf ügyvéde erre azt válaszolá, hogy megbízója Corvin János jószágait királyi adomány és nem örökösödés alapján bírja; miért is azon tényekért, melyek az ő birtokba lépése előtt történtek, őt felelősség nem terhelheti.

Ellenben Mikolai Gergely azt vitatta, hogy a magyar szokásos jog elvei szerint a felelősség az ily tényekért a birtokkal mint teher jár, s attól a király sem oldhatja föl.

Az őrgróf ügyvéde a végzés kimondásának elhalasztását próbálta kieszközölni; egyebek között előadta azon királyi rendeletet is, mely a Brandenburgi György zarándok útjáról visszatérteig az ellene indított pereknek elnapolásáról intézkedett.

Ezt a törvényszék nem vette figyelembe. Kimondotta a végzést: hogy Hunyadvára zálogjog címen Bakocs Tamást illeti. És a kolosmonostori conventet utasította, hogy a végrehajtást eszközölje.

Azóban Brandenburgi György rendeletet tudott kieszközölni, melyben a király közvetlenül a conventnek meghagyta, hogy a végrehajtást halassza el, mivel a két fél között békés kiegyenlítést kíván létrehozni.

Ulászló tett is erre nézve kísérletet. De miután az meghiúsult, és a király arról értesült, hogy az őrgróf Hunyadvára eladásának tervével foglalkozik: a kolosmonostori conventet — 1515. május elején — fölhívta, hogy most már a végrehajtást haladék nélkül vigye keresztül.

Az év végén, deczember 19-ikén jártak el convent és az erdélyi vajda küldöttei megbízatásukban. A mint kísérekkel, Hunyadvára közelébe értek, Pathócsy Péter várnagy lovascsapat élén fogadta őket, s azt a kérdést intézte hozzájuk: mi végből jöttek? Filpes Albert mester, a vajda embere, előadta küldetésök célját. Majd Pathócsy tudni akarta, hogy kik a bíbornok emberei, és ki van hivatva mint jövődő várnagy Hunyadvárát átvenni? Erre Albert mester figyelmeztette, hogy mindez nem tartozik hozzá, ő csak bocsássa be őket a várba, hogy azt Bakocs Tamás bíbornok részére átadhassák.

Erről Pathócsy hallani sem akart. »Menjetek — így szólt

— térjetelek vissza, és ha azt akarjátok, hogy baj ne érjen titeket, ovakodjatok tovább jönni.« Azután előadta, hogy értesülése szerint az utolsó országgyűlésen a bibornok hűtlenség bűnében marasztaltatott el és száműzetett; már pedig száműzött ember jószágokat és birtokjogokat nem szerezhethet, sőt az is a ki vele tart, száműzött gyanánt tekintendő. A bibornok mindenekelőtt tisztítsa ki magát azon vétségekből, melyekben elmarasztaltatott; azután törvényes úton fölléphet György örgróf ellen. Ha a tizezer forintot megitélik neki, György örgróf könnyen kifizetheti azt. De Hunyadvárát semmiesetre sem fogja birtokolni!

A küldöttek e nyilatkozat hallatára, és a lovas csapat fenyegető magatartásával szemben, visszavonultak.

Ismét négy esztendő múlt el anélkül, hogy az ügyben bármi történt volna; csak az 1519-ik év elején tartott erdélyi nyolczadi törvényszék ülésén került újból tárgyalás alá. Az ügyvédek azon kérdés fölött vitatkoztak: vajjon a várnagy eljárása repulsió-nak, a végrehajtás erőszakos meggátlásának, tekintendő-e. Mielőtt ez eldöntetett volna, II. Lajos királytól rendelet jött, melyben meghagyja, hogy az ügy a királyi curia elé terjesztessék.

Azonban a törvényszék nem hajolt meg ezen rendelet előtt. Arra hivatkozott, hogy az a királyi tanács ülnökeinek hozzájárulása nélkül állíttatott ki, és az erdélyi jog gyakorlással ellenkezik, mert oly ügyeket, melyek egyízben már a királyi curia előtt megfordultak és onnan az erdélyi vajda törvényszékéhez tétettek át, többé a királyi curia elé visszavinni nem lehet.

Az örgrófügyvédének kifogásai elutasítottak. Az ítélet kimondatott. Akként hangzott, hogy mivel az örgróf várnagya fegyveres kézzel megakadályozta a végrehajtást, ez által az örgróf a hűtlenség büntetését vonta magára, összes birtokaitól megfosztottnak tekintendő, és azok két harmad részben a birót, egy harmadrészben a felperest illetik. ¹⁾

Ezen ítélet daczára, az ügy mégis a királyi curia elé került; de itt sem volt György örgrófra nézve a eredmény

¹⁾ Az 1519 január 21-ikén kelt ítéletlevél, mely az ügy összes előzményeit is előadja, az E. K. L. és a király 1515 május 4-iki rendelete a kolosmostori conventhez a O. L.

kedvező. 1519 június 22-ikén rendelet ment az erdélyi vajdához, melyben utasítottatott, hogy Hunyadvárát, ha kell fegyver hatalmával és ágyukat is használva, György örgróf kezéből vegye ki és szolgáltatassa át a bibornoknak ¹⁾

Mindazáltal ez nem hajtatott végre. Hunyadvárát sem Bakocs sem örökösei nem bírták.

III.

A nagy király fiát és leghíresebb hadvezérének özvegyét hosszú sorozatban követik a főrangú férfiak és nők, kik Bakocs Tamás irányában a hála adóját bőkezű adományokkal és jog-át ruházásokkal rótták le.

A hatalmas főpap törekvéseit különösen azok megnyerésére és lekötelezésére irányozta, kik gyermektelenül közeledtek a sír felé, és így haláluk esetére könnyen rendelkezhettek birtokaikról, melyeknek különben is a koronára kellett szállaniok.

Az 1491-ik év kora tavaszán Monoszlói Csupor István, ki magát gyermektelen aggastyánnak vallja, a király előtt kijelentette, hogy azon szívességek és szolgálatok által indítva, melyeket Tamás püspök részéről tapasztalt, összes birtokait neki adományozza. A király jóváhagyta ezt, és a mikor a következő év végén Csupor halála bekövetkezett, új adománylevelet állított ki. Az örökség Szarvaskő várából és uradalmából állott, melyhez Monoszló mezőváros és 75 falu tartozott, Kőrös- és Zágrábmegyékben. ²⁾ Birtokba vételök akadálytalanul történt meg.

Valóságos küzdelemmel kellett kivívni egy másik nem kevésbé nevezetes slavoniai uradalmat: a császárvárit, Varasd-megyében.

Ezt egykor Zsigmond király az ő ipjának Cillei Hermannak adományozta volt. Utána Ulrik gróf birta, kinek özvegyétől Pamkircher András, a vasmegyei Szalonok ura, erőhatalommal

¹⁾ A rendelet az E. K. L.

²⁾ Az 1491 márczius 7 és 1494 január 1-én kelt kir. okiratok a G. L. — Később (mikor? nem tudjuk) a Csupor Miklós magvaszakadtával a koronára szállott birtokokat is megkapta. Ezek között Erdélyben fekvő jószágok is voltak. (Tanúskodik erről egy 1505 október 24-kén kelt oklevél a marosvásárhelyi gróf Teleki-levéltárban.)

ragadta magához. Az erőszakoskodó főúr, ki majd Frigyes császárral majd Mátyással tartott, erőszakos halállal múlt ki. Frigyes kezeibe kerülvén, lefejeztetett. Uradalmait fiai: György és Vilmos örökölték. Az utóbbi korán kimúlt, egy leányt hagyva maga után. György — kinek nem voltak gyermekei — a család utolsó férfi sarja vala. ¹⁾

Bakocs már Mátyás életében jó viszonyban állott hozzá. Atengedte néki a győri püspökség némely tizedeinek és jószágainak haszonélvezetét; kölcsönöket adott, anélkül hogy a visszafizetést igényelné. ²⁾

Viszont György úr az 1492-ik év nyarán összes birtokait, 50,000 forintnyi összegben, beirta közösen a maga nővérének (gróf Stumberger Boldizsár nejének), hajadon unokahugának és Tamás püspöknek. ³⁾

Halála 1501-ben következett be. Ekkor Bakocs Császárvárra és az ahhoz tartozó uradalomra — az örökség többi részét a nőrokonoknak engedve át — királyi adománylevelet eszközölt ki, és rábirta Ujlaki Lőrincz herceget is, hogy igényeit, melyek az atya és Cillei Ulrik között (1445-ben létesült) kölcsönös örökösödési szerződésen alapultak, ráruházta. ⁴⁾

De ezalatt gróf Stumberger Boldizsár erőszakosan behelyezkedett a császárvári uradalomba, Bakocs egyességi ajánlatait elutasította, ⁵⁾ és a királyi törvényszék ítéletei előtt sem hajolt meg. Nem maradt egyéb hátra, mint fegyveres kézzel űzni ki a bitorlót. Ulászló mindazáltal tartózkodott ezen végső eszközhöz nyúlni, mive a gróf a római király alattvalója volt. Ezért ismételten fölkerlte Miksát, hogy birja rá Stumbergert az önhatalmilag elfoglalt uradalom kibocsátására. ⁶⁾

¹⁾ Mindezen részleteket Bakocsnak Miksa római királyhoz küldött dátum nélküli információja tartalmazza. (G. L.)

²⁾ A szalonoki kapitány 1504 ápril 24-iki nyilatkozata, melyben a kölcsönök összegét 1835 forintra teszi a G. L.

³⁾ Az idézett információj.

⁴⁾ Az 1501 június 18-iki kir. adománylevél és Ujlaki 1502 május 21-iki okirata. G. L.

⁵⁾ Erről említést tesz Bakocs (1503) Kanizsai Györgyhöz írt levelében. O. L.

⁶⁾ Bakocs idézett információj.

Miksa hajolt a kérelemre. És miután az ő fölszólításai is sikertelenül hangzottak el, kijelentette, hogy bebizonyítani kívánván jóindulatát Bakocs iránt, fegyverhatalmával fog Stumberger ellen föllépni. ¹⁾ Azonban négy év múlt el, anélkül, hogy ígérését teljesítette volna. Sőt amikor Ulászló újabb lépéseket tett nála, bár hangsúlyozta, hogy a primást »különös barátjának« tartja: azon javaslatot terjesztette elő, hogy az ügyet magyar és osztrák megbizottakból alakítandó vegyes bíróság vizsgálja meg és döntse el. ²⁾

Bakocs erre rá nem állott. Az ügy soká függőben maradt. Időközben a bitorló elhalt, és két fia lépett az örökségbe; II. Ulászló is elköltözött az örökkévalóságba. II. Lajos király az 1518-ik év tavaszán kibocsátotta a »királyi karhatalom«-rendeletet, mely a régi ítéleteknek karhatalommal való foganatosítása iránt intézkedett. ³⁾ De ez nem hajtatott végre. Ismét tárgyalások indítottak meg, úgy Miksával, mint az örökösökkel. ⁴⁾ Bakocs ezen fáradozásainak gyümölcsét csak örökösei élvezték.

A slavoniai uradalmak birtokosai között, a Pamkircherek mellett, még több más idegen származású család találtatott. Ilyenek a *Roh* és *Hennig* családok, melyeknek örökségét Bakocs szintén megszerezte.

A decsei Roh-ok Kőrös megyében Dianvárát és Plodin várát, Decse, Gyanafölde és Kuthina mezővárosokat, számos faluval és pusztával, birták. A XV. század végén ezen uradalmak felerészben Roh Bernát, másik felerészben Roh Mátyás és László kezei között voltak.

Bakocs Tamás legelőbb Bernáttal lépett összeköttetésbe. Eljegyezte néki 1492. tavaszán egyik unokahugát Ágnest, kivel 6000 forint jegyajándékot adott. Viszont a vőlegény hiteles alakban bevallást tett, melynek erejénél fogva, — magtalan halála

¹⁾ Miksának 1506 ápril 2-kán Ulászlóhoz írt levele. G. L.

²⁾ Miksának 1510 október 14-kén Ulászlóhoz írt levele. G. L.

³⁾ Az 1518 május 6-iki rendelet. G. L.

⁴⁾ Bakocs Tamás 1518 június 21-ikén Erdődi Péterhez írt levelében említi, hogy Miksától biztató ígéreteket kapott. (M. L.) 1519 november 7-ikén Pamkircher Vilmos özvegye jogait átruházza Bakocsra. (G. L.)

esetén -- összes birtokait nejére, továbbá Tamás püspökre és ennek testvéreire ruházta. Három évvel utóbb pedig mikor 4000 forint kölcsönt vett föl neje nagybátyjától, ezt feljogosította, hogy ha a tartozást hat év lefolyása alatt vissza nem fizeti, összes birtokait lefoglalhassa, és addig birhassa, míg a jüvedelemből az adósság letörlesztetik.

Időközben Róh Mátyás, gyermektelen, beteges fiatal ember, magtalan halála esetére, birtokjogait szintén Bakocsra szállította. És mikor a következő években mind ő, mind pedig László és Bernát is gyermekek nélkül elhaltak: Bakocs királyi adománylevelek alapján, az özvegyek és leánygyermekek igényeinek kielégítése után, a család összes birtokait átvette. ¹⁾

Szomszédvári Henning András, családjának utolsó férfinarja, Szomszédvár és Selin várakat, Sztubicza kastélyt a hozzátartozó uradalmakkal Zágrábmegyében bírta; egyszersmindt pert folytatótt, neje Laki Thúz Zsófia nevében, a zágrábmegyei Medvevára, Lukavecz és Bisztricze kastélyok, a kőrösmegyei Rokonok kastély a somogymegyei Lak kastély és uradalmaik, valamint némi zólyommegyei rézbányák tárgyában.

Bakocs Tamás az ő unokaöccseinek egyike, Erdődi Bálint és Henning András nőtestvére Margit között házasságot hozott létre; egyúttal alkalmat keresett, hogy András úrnak szolgálatokat tehessen. Hálából, a Henning-házaspár Bakocs Tamással és ennek rokonaival (1504 nyarán) kölcsönös örökösödési szerződést kötött, melynek értelmében a Henning család magvaszakadtával összes birtokai a Bakocs-családra szállanak; viszont ennek magvaszakadtával azon birtokok, melyek a Gudóczy Péterrel kötött hasonló örökösödési szerződés értelmében ²⁾ várakoznak rá, a Henning-családra fognak szállani. Minthogy a Henning-házaspárnak fiörökösre nem volt többé reménysége, míg a Bakocs által kilátásba helyezett örökség bizonytalan volt és aránylag csekély lehetett:

---

¹⁾ Az 1492 ápril 8-iki szerződés Roh Bernát és Bakocs között: Roh Bernát 1495-ik évi kötelezvénye; Ulászló király adománylevelei: 1494 július 7, 1496 január 20 és 1497 február 6-ikán; Roh Mihály özvegyének és leányának 1504-ik évi fassiója. (G. L.)

²⁾ Ezen szerződésnek nem jöttem nyomára.

a kölcsönös örökösödési szerződés szorosán véve az adományozás értékével birt, melyhez azután a király megegyezése is járult. ¹⁾

Néhány hónappal utóbb a két család birtokjogi összeköttetését még szorosabbá tette egy csere-üzlet. E szerint Bakocs Tamás átadja a Henning-házasságoknak azon birtokokat, melyek a Roh-család kihalta után szállottak rá, valamint jogigényeit az Ivanovics Miklós magtalan halála után reá szállandó Gudócz és Oresia kastélyokra Körösmegyében, továbbá zágrábmegyei három falunak és öt faluban levő birtokrészeknek felerészére. Viszont a Henningek átadják mind a tényleg kezeik között levő várakat és uradalmakat, mind pedig jogigényeiket a per alatt levő várakra és uradalmakra. Kétségtől azon tekintet volt névadó befolyással a csereére, hogy Bakocs Tamásnak a jogigények sikeres érvényesítésére biztosabb kilátása lehetett. ²⁾

De ezen csere --- úgy látszik --- nem fogantatosított; mert Bakocs ezentúl is birta és örökösire szállította át a Roh-féle uradalmakat.

Henning András 1517-ben bekövetkezett halála után, Bakocs Tamás és unokaöccsei beiktattattak ugyan a reájuk szállott birtokokba ³⁾, de ezek tényleg az özvegy kezeiben maradtak.

Mikor két esztendő múlva, (1519 ápril végén) az özvegy is kimúlt, az országgyűlés épen együtt volt. Május 19-én az országtanács előtt megjelent a köznemesség küldöttsége, és szónoka Ártándi Pál azon kérelmet terjesztette elő, hogy ő felsége Henning András birtokait adja át egyetlen leányának Margitnak, Bánffi János özvegyének, kit örökösödési jogon illetnek meg; ha netán mások is igényt tartanak rájuk, azokat utasítsa per útjára. Ez ellen felszólt Bakocs, és a szerződésekre hivatkozva, az örökséget magának kívánta kiadatni. Hasonló alapon Drágffi János is bejelentette

¹⁾ Az 1504 július 2-ikán kelt szerződés, II. Ulászló és II. Lajos megerősítő oklevelével. G. L.

²⁾ Az 1504 december 11-ikén kötött és a király által jóváhagyott szerződés az E. É. L. — Ivanovics Miklósnak 1495 február 17-ikén kelt fassiója, és II. Ulászlónak 1498 december 6-iki megerősítő oklevele a G. L.

³⁾ II. Lajos 1517 július 28-ki rendelete és 1517 szeptember 9-ki adománylevele a G. L.

gényeit. Ellenben a királyi ügyek igazgatója a kincstár jogainak érvényesítését követelte.

Az országtanács abban állapodott meg, hogy a Henning-örökséghez tartozó birtokok a következő országgyűlésig a király kezei között maradjanak, akkor azután igazolja az özvegy az ő jogait. ¹⁾

Mindazáltal az ügy már előbb a királyi törvényszék elé került, mely az örökséget özvegy Bánffy Jánosnénak és Hedervári Ferencznek — kinek anyja Henning-leány volt — ítélte oda.

Bakocs ekkor — azon alapon, hogy ügyvédjének hibája okozta a pervesztést — a királynál perújítást eszközölt ki. ²⁾ De az újabb ítélet meghozatalát már nem élte meg.

* * *

Benső viszonyba lépett Bakocs a Zrinyi családdal is. Amint Péter gróf 1493-ban Modrusnál hősi halállal kimúlt, az ő kiskorú fiát Miklóst pártfogása alá fogadta, és udvarában, több más főrangú ifjúval együtt, gondos neveltetésben részesítette. Ez alatt az elzalogosított családi birtokokat, sajátjából 16000 forintot előlegezve, kiváltotta; Miklós testvérbátyjának Pálnak elhúnyta után, özvegyét 6000 forinttal kielégítette, ezenfelül a birtokok rendezésére 10000 forintraál többet fordított. Majd amint Miklós gróf felserdült, eljegyezte neki egyik unokahugát Margitot (1504). ³⁾ Ezen alkalmal Zrinyi Miklós, háláját bebizonyítandó, oklevelet állított ki, melyben magtalan halála esetén, Zriny, Pedel és Gwozdanszk nevezetű várait, zágrábmegyei és knini birtokaival, jegyesére és ennek családjára ruházta át; mit a király is jóvá hagyott. ⁴⁾

De ezen tervezett frigy nem jött létre. Zrinyi Miklós, jegyesét nőül venni vonakodott, és az eljegyzésből származó kötelezettségekkel nem gondolva, Corbaviai Károly gróf leányával Ilonával

¹⁾ Az ország tanács üléseiről vezetett jegyzőkönyvnek töredéke a budapesti egyetemi könyvtárban.

²⁾ Az 1519 december 19 és 1520 január 9-iki kir. rendeletek G. L.

³⁾ Bozthai Wethéssy Ferencz és Erdődi Katalin leányát.

⁴⁾ Zrinyi Miklósnek 1504 február 21-én kelt fassiója és Ulászló királynak 1506 márczius 12-én kelt megerősítő okirata Galgóczon.

lépett házasságra. Ezzel az akkori törvények értelmében, »hitsegecs« bűntényét követte el, melynek a jószágvesztés volt büntetése. Bakocs Tamás családi érzelmeiben és érdekeiben egyaránt sértve, nem késett ellene a király boszúját földélni. II. Ulászló 1510 tavaszán kimondotta a jószágvesztést, és Zrinyi Miklós összes birtokait a panaszlónak adományozta. ¹⁾

Bakocs az ily módon szerzett jogigényeit nem volt képes érvényesíteni; de nem mondott le a reményről, hogy a célt más úton elérheti.

Zrinyi Miklós, amint Corbaviai Károly leányát nőül vette, sógorával János gróffal, a család utolsó férfinarjával, kölcsönös örökösödési szerződésre lépett. ²⁾

Ezen János grófnak Bakocs nőül adta egyik unokahugát. Jegyajándék fejében 20000 forintot fizetett ki, ³⁾ és átengedte neki Krupa nevű kastélyát. Viszont biztosítást kapott János gróftól, hogy magtalan halála esetén, Bosnyákország határszélein fekvő várai (Grabovác, Vuác, Knevo) Bakocs Tamás családjára fognak szállani. ⁴⁾

Bakocs Tamás utóbb cserében Krupa váráért a zágráb-megyei Lipócz várát adta át, melyet ő Jasztrabarszka kastélyal és Fölsővidék területével szintén cserében szerzett meg, Pethő Tamástól, kinek bihar- és békésmegyei birtokokat engedett át. ⁵⁾

Corbaviai János magtalanul múlt ki. De birtokait nem Bakocs családja, hanem a Zrinyiek örökölték.

Ezen két sikertelen kísérlethez, Horvátország területére terjeszteni ki aquisitióit, járul egy harmadik. Bornemisza János egykor Mátyás király al-kincstárnoka és Szalkai László II. Ulászló al-kincstárnoka, mikor gróf Blagay István és fia oklevélhamisítás miatt hűtlenség bűnében elmarasztaltattak, II. Ulászlótól

¹⁾ Az 1510 april 22-én kelt királyi okirat Galgóczon. Zrinyi Miklós óvása az ellen az országos levéltárban.

²⁾ Salamon. Az első Zrinyiek. 223.

³⁾ Velencez budai követének 1517 márczius 7-iki jelentése.

⁴⁾ Az 1517 február 20-án kelt fassió Galgóczon.

⁵⁾ Pelbárhida, Kozmafalva, Kiskágya, Reszege, Tölgy, Derecske és Egyed nevű falvakat. (Erre nézve egy később, 1519 június 1-én kiállított okirat ugyanott.)

adományul kapták (1503 január 14.) azoknak összes jószágait, melyeket azután — kétségkívül mert a tényleges birtoklás elérésére nem volt reménységek — Bakocs Tamásra ruházták át; hálából azon jó szolgálatokért, melyeket nekik tett és jövőben tehetett. Ezen birtokok: Blaga, Boncna, Ostrosics, Thoron várakból, Bojna, Otto, Busevácz kastélyokból és az azokhoz tartozó uradalmakból állottak.¹⁾

De Bakocs sem volt szerencsésebb mint az adományozók.²⁾

IV.

Bakocs Tamás birtok-aquisitori tevékenységének inkább kedvezett a szerencse Magyarország Dunántúli részein.

Monyorókeréki *Ellerbach János*, kinek Németországból bevándorolt öse Konrád, Nagy Lajos hadjárataiban kitüntetésén magát, Vas megyében terjedelmes uradalmakat kapott adományul, a család magyarországi ágának utolsó sarja volt. Birta *Monyorókerék* várat és mezővárost, *Vöröstorony* várat, *Körmend* kastélyt és mezővárost, 26 faluval és 22 faluban elszórt birtokrészekkel.

Bakocs és Ellerbach között benső viszonyban állott fönn. Az azon korban szokásos gyakorlat szerint, testvéreknek fogadták föl egymást.³⁾ Bakocsnak alkalmá nyílt sok jó szolgálatot tenni azon zavarteljes időkben, melyek Mátyás halála után következtek, mikor az ország Dunántúl fekvő része egy ideig Miksa római királyt uralta. Kölcsönöket is adott, melyek 40000 forintnyi nagy összegre emelkedtek.

Ellerbach, mindezen jó szolgálatok viszonzása fejében, az 1496-ik év husvét táján, a pozsonyi káptalan előtt, összes birtokait, halála esetére, Bakocs Tamásnak és családjának eladta; özvegye

¹⁾ Bornemisza és Szalkai által 1504 november 11-én kiállított fassió.

²⁾ Megemlítendő e helyen, hogy 1498 augusztus 21-én Bakocs Tamás bevezettetik Luka és Kornicza zágrábmegyei falvakba, melyek Saranics Miklós halála után szállottak rá.

³⁾ A monyorókeréki siriratban Bakocs öt »frater adoptivus«-nak nevezi.

részére Vöröstorony és uradalma haszonélvezetét fönutartva. A király jóváhagyta ezen átruházást. ¹⁾

Ellerbach János 1499-ben, gyermektelenül elhunyt. Mire Bakocs azonnal birtokba vette az örökséget. A monyorókeréki várat Kerecsényi György várnagy goudjaira bízta és védelmi állapotba helyezte. Az özvegygel is tárgyalásokat indított az iránt, hogy pénzbeli kárpótlásért a vöröstoronyi uradalmat azonnal átengedje. ²⁾

Veszprém megye egyik legszebb uradalmát, melynek *Somlyóvára* képezte központját, 1495-ben *Zápolyai István* nádor engedte át Bakocsnak örök tulajdonúl, 12000 forintért és egyúttal — mint a bevallásban kiemeli hálából, tapasztalt szolgálatkészségeért. ³⁾

Bakocs elpusztult állapotban vette át ezen uradalmakat. A benépesítés előmozdítása végett, a megtelepedő jobbágyok részére a királytól kedvezményeket és kiváltságokat eszközölt ki. ⁴⁾

Ugyanakkor egy másik hatalmas országzászlós *Ujlaky Lőrincz* herceg, ki »végső szükségében« mint maga mondja

12000 forintot kapott kölcsön Bakocstól, ezért és egyéb számos »baráti jó szolgálatokért«, a *Fejér* megyében fekvő *Gerencsér* várat és uradalmát a nevezett összegben elzalogosította neki. ⁵⁾

* * *

A Korothnai család Somogy megye előkelő birtokosai között foglalt helyet. Tagjai közül többen mint főispánok, megyéjük élén,

¹⁾ Az 1496 márczius 30-án kelt fassió és II. Ulászlónak márczius 20, 21, 25, július 4-én kelt okiratai G. L.

²⁾ Bakocs Tamásnak 1500—1501-ben Kerecsényihez írt levelei M. L.

³⁾ Az 1495 június 25-iki fassió a G. L. — Bakocs 1502-ben megszerezte Thallóczy Gábortól az ő részét, melyet a várban és uradalomban birt; 1505-ben pedig a királytól adományúl kapott Somlyó közelében egy malmot, mely Kinizsi Pálé volt. (G. L.)

⁴⁾ Ulászló 1496 február 2-iki okirata G. L. — Az 1517-ik évben a győri püspök pert támasztott, azon czímen, hogy egykor Gara László a somlyói uradalmat a győri püspökségnek adományozta. — De az uradalom Bakocs és örökösének kezei között maradt.

⁵⁾ Ujlakinak 1495 márczius 25-iki fassiója ugyanott.

és mint itélőmesterek az országos törvénytörvényészeknél működtek volt. A XVI. század elején az ősi birtokok két testvér, Gergely és István, között oszlottak meg. Mindketten könnyelmű, tékozló életet folytattak; jószágukat és érték-tárgyaikat zálogba vetették; zsidó uszorások kezeibe kerültek. Gergely magtalan halála után az ő része is Istvánra szállott; de ennek daczára a tönkrejutás veszélye fenyegette őt. ¹⁾ Ekkor nyújtotta feléje a mentő kezét Bakocs Tamás.

István házasságra lépett volt Bajnai Bóth Magdolnával, kitől Ferencz fia és Katinka leánya született. De neje korán elhúnyt. Az özvegy férfiú 1506 végén a primás testvére, Bakocs János, leányának Ilonának kezét kérte meg és el is nyerte. Az eljegyzés alkalmával Bakocs Tamás biztosította őt, hogy zálogba vetett jószágait visszaváltja és adósságait kifizeti. ²⁾

Ígérétét híven teljesítette. Az 1508 és 1509-ik év folyamán 4380 forintot fizetett ki a zálog-jószágok visszaváltására. ³⁾ Súlyos teherként nehezedett Korothnaira azon adósság, melylyel Fekete Mendel és Jane budai zsidóknak tartozott. Eredetileg csak száz forint volt, de a kötelezvény föltételei értelmében a fizetési határidők elmulasztásával a tartozás mindig megkétszereződött. Ily módon 1509-ben már több ezer forintra növekedett. Ekkor Bakocs közbevetette magát, négyezer forintban kiegyezett a hitelezőkkel, és ezen összeget a következő évben le is fizette. ⁴⁾

Mindazáltal ezen áldozatok fejében és mivel Korothuai István az adósságcsinálással ezután sem hagyott föl — maga

¹⁾ V. Ö. Véghelyi Dezső értekezését: »Korothnay Katinka.« (A Századok 1870. évfolyamában. 14—29.)

²⁾ Az 1506 december 12-én a nádor előtt kiállított oklevelet idézi Véghelyi.

³⁾ A Véghelyi által fölhasznált 1509-ik évi marczaltői oklevelekhez járul még az esztergomi káptalani levéltárban levő egy fassio 1508-ik évi, melyben Pernessi István elismeri, hogy az általa zálogban birt Kadarkút falut és több somogy megyei birtokrészt, 1100 forint átvétele után, Bakocs Tamásnak átadta.

⁴⁾ A marczaltői levéltárban meg van az 1510 februárban 18-án kelt nyugta. Az esztergomi káptalani levéltárban az 1509 október 4-én kötött egyességről szóló oklevél.

Bakocs Tamás több ízben volt kénytelen neki hitelezni ¹⁾ — a primás a kiváltott birtokokat magára, testvéreire és Korothnai nejére iratta át. ²⁾

Bakocs ezáltal meg akarta akadályozni azt, hogy újból elidegeníttessenek. A saját és Korothnai István családjának érdekei egyaránt lebegtek szemei előtt; mert a főnálló kapcsolatot még szorosabbá tervezte alakítani, az által, hogy egyik unokaöccsét Istvánnak leányával összeházasítja. ³⁾

Korothnai István 1511-ben meghalt. Ekkor a primás követeléseit biztosítása végett, öccse Erdődi Péter erőszakosan hatalmába ejtette a korothnai várat; a mi ellen a kiskorú Korothnai gyermekek gyámja Amadé István óvást emelt és a törvény oltalmához folyamodott.

Bakocs Tamás ez időben Rómába utazott, hol az európai politika és a világegyház nagy ügyei foglalták ugyan el; de nem vonták el családi érdekeiktől figyelmét. Az örök városból sűrű levelezést folytatott Amadé Istvánnal, oly czélből, hogy a tervezett házasság létrejöttét biztosítsa. ⁴⁾ Ezt a gyám ellenkezése megakadályozta.

Mindazáltal, habár számításai meghiúsultak, a család iránt nemesen viselte magát. Az 1517-ik év őszén egységre lépett Amadéval. Követeléseit 8000 forintról 3000 frtra leszállította, és késznek nyilatkozott, hogy ha ezen összeg a kitűzött határnapig lefizettetik, a korothnai várat és a többi családi birtokokat visszabocsátja. Mivel pedig a határnapon a gyám az összeget lefizetni nem volt képes, halasztást engedett. És a következő évben (1518) a 3000 forint lefizettétvén, a Korothnai család birtokait vonakodás nélkül kibocsátotta. ⁵⁾

¹⁾ Az esztergomi káptalani levéltárban Korothnai Istvánnak két kötelezvénye van; az egyik 1509. november 11-ikről 130 forintról, a másik 1510-ből 100 forintról.

²⁾ A fassiók a marczaltői levéltárban.

³⁾ Bakocs István halála után 1512. márczius 29-én Ilona gyámjához intézett levelében említést tett a korábbi megállapodásokról.

⁴⁾ A marczaltői levéltárban őrzött három levelét (1512 márczius 29, július 3 és szeptember 26-ról) ismerteti Véghelyi.

⁵⁾ Az ezen tárgyalásokra vonatkozó okiratokat Véghelyi ismerteti.

Szerencsésebben sikerült Bakocsnak két más házassági terve, melyek még jelentékenyebb családokkal hozták őt rokonságba.

Rimaszécsi és felsőlindvai Szécsi Miklós királyi főlovászmester kezeiben, Dénes bíbornok-prímás testvéreinek magtalan halálával, nagy vagyon halmozódott össze. Birta: Felső-Lindva és Dobra várakat, Muraszombat mezővárost Vas megyében, Gre dica kastélyt Pozsegában, Sziget kastélyt és Letenye mezővárost Zalában, kilencz falut Pest, Nógrád, Győr, Gömör és Kraszna megyékben. Az 1498-iki országgyűlés a banderium tartására kötelezett főurak közé sorozta.

Kevéssel utóbb bekövetkezett halála után, két figyermekére Miklóstra és Tamásra szállott az örökség. Tamás még kiskorú volt. Kalandos szelleme által vezérelve külföldre vándorolt, miután előbb örökségéről bátyja javára lemondott. Keletre utazott. Eljutott Ródosz szigetéig és Egyiptomba is. Sok viszontagságon ment keresztül, különféle veszélyek környezték, kalózsok kezeibe is került. De a szerencse el nem hagyta. Néhány év múlva visszajött hazájába. Itt bátyja ellenséges érülettel fogadta, és igényeit teljesíteni vonakodott. Mikor rövid idő múlva Miklós hirtelen halállal kimúlt, özvegye azt a vádat emelte Tamás ellen, hogy bátyját meggyilkolta.

A válságos helyzetben a fiatal főúr Bakocs Tamáshoz fordult, ki buzgón fölkarolta ügyét és pártfogásába vette. Támogatásával sikerült a törvényszék előtt ártatlanságát igazolni, a családi javakra királyi adományt eszközölni ki, és két évig tartó erőfeszítés után azoknak tényleg birtokába jutni.

Ezen sikerek után a bíbornok őt testvéreinek fogadta, családi körébe vonta, és unokahugát. Agatát jegyezte el neki; 8000 forintot készpénzben adott jegyajándékol, azonfölül 4000 forint értékű ékszerekkel és kelengyével látta el a menyasszonyt.

A menyegző után, 1506 tavaszán, Szécsi Tamás oklevelet állított ki, melyben részletesen elbeszéli, mit és mennyit tett érte a bíbornok. Ugy tekintheti őt — mondja egyebek között — mint a kinek mindent köszönhet, mint ha parasztból úrrá tette volna őt. Háláját és neje iránt szeretetét hebizonyítandó, valamint a 12000 forintnyi jegyajándékot részökre hebizosítandó, magtalan

halála esetére összes birtokait 12000 forintban beírja Bakocs Tamásnak és családjának. ¹⁾

Bakocs egy másik unokahugát, Vérthessy Borbálát a *bazini és szentgyörgyi grófi ház* egyik sarjával Farkas gróffal háziasította össze, és ennek ez alkalommal 2000 forintot adott elzalogosított birtokai visszaváltására, oly kikötéssel, hogy magtalan halála esetében nejére és a primás családjára szálljanak. ²⁾

* * *

A Rozgonyi családnak, mely V. István király óta számos nagynevű főpapot és hadvezért adott a nemzetnek, a XV. század végén hat nő és csak egy férfi tagja (Rozgonyi VII. István) volt életben; így tehát a kihalás veszélye fenyegette; amint hogy az ő gyermekeiben csakhamar (1523) ki is halt.

A családnak nyolcz megyében voltak birtokai. Hevesben: Gyöngyös mezőváros, 12 faluval; Pestmegyében 15 falu; Borsodban egy falu; Pozsonymegyében Sempte vára; Sárosmegyében: Szeben és Makovicza várak; Valkóban egy falu; Baranyában egy falu; Fehérmegyében Csókakő és két falu.

Ezen birtokokban az özvegyeknek és leányoknak is jelentékeny részők volt.

Bakocs azon volt, hogy ezen részeket és az azokkal kapcsolatos jogigényeket megszerezze. Ez sikerült is neki.

A legelső, ki e tekintetben óhajását készséggel teljesítette Rozgonyi Klára volt, Egervári László horvátországi bán özvegye ki tekintettel arra, hogy elhunyt férje, úgy Mátyás mint Ulászló uralkodása alatt, sok jótéteményben részesült Bakocstól és ennek pártfogásába ajánlotta halálos ágyán nejét és fiát, miért is ideger kézen levő birtokai visszaszerzésében támogatására számít: (1496 husvétkor) 400 forintban — melylyel férje neki adós maradt — részet, melyet a Rozgonyi-javakban hír, örökjogon beírja.

Néhány héttel utóbb követte példáját anyja Dorottyá, k szintén hálásan emlékezőn meg a férje iránt tanusított jóakarát

¹⁾ Az 1506 junius 26-ik oklevél Galgóczon. — Tamás Mohácsná esett el. Egy fiút hagyott hátra, kiben (1535) a család kihalt.

²⁾ Az 1515 julius 8-án kelt okirat a G. L. — Farkas grófnak nem voltak gyermekei.

bizonyítékairól, 2000 forint lefizetése után, átengedte Bakocsnak a Rozgonyi-birtokok azon részét, melyet ő leányaival 2000 forintért zálogban bírt.

A következő évben Rozgonyi Borbála Frangepán Mihályné, tekintettel azon jó szolgáltatokra, melyeket neki és rokonainak Bakocs tett, 4000 forintért eladta részét és igényeit.

Végre 1499-ben egy másik Rozgonyi Dorottya, Palóczy Imre özvegye és egy harmadik Rozgonyi Dorottya, Gyulaffi Istvánné 1000—1000 forintért engedik át jogaikat.

Bakocs csak 1504-ben volt képes kieszközölni, hogy a 8400 frtnyi csekély összegért megszerzett uradalmakba beiktattassék. De Rozgonyi István és a nőág több örököse ellenmondottak. Per keletkezett. A nyolczadi törvényszéken Rozgonyi István, — mivel meg nem jelent — ismételten elmarasztaltatott. De Bakocsnak nem sikerült az uradalmak birtokába lépni. ¹⁾

Laki Péter pécsi prépost — úgy látszik családjának utolsó sarja — 1504-ben összes birtokjogait Bakocs Tamásra szállítja át, részint azon 7000 forint fejében, melyet tőle készpénzben föl-vett, részint hálából azon pártfogás és támogatásért, melyben tőle pályáján részesült. Birta Sáros megyében Abara kastélyt és ahhoz tartozó három falunak felerészét; továbbá Zemplén, Bereg, Szabolcs és Biharmegyében fekvő birtokrészeket. ²⁾

Szobi Mihály, Verbóczy Istvánnak ipja, a köznemesség egyik vezérférfia, Csall nevű hontmegyei faluban levő birtokrészét aján-dékozta Bakocsnak és unokaöccseinek. ³⁾

V.

Az ekkorig ismertetett birtokszerezemények nagy részében jelentékeny tényezők gyanánt szerepelnek a Bakocs Tamás által adott kölcsön, előleg és egyéb címeken följánlott pénzüsszegek.

Hosszú sorozatot képeznek azon aquisitiók is, melyek tisztán adás-vevés vagy elzálogítás útján jöttek létre.

¹⁾ Az adománylevelek, statutiók, óvások és ítéletek egész halnaza az országos és az esztergomi káptalani levéltárakban.

²⁾ Az 1504-iki évi fassió, valamint 1511 február 26-ikán kelt eladási okirat. G. L.

³⁾ Az 1511 július 21-én kelt statutiojelentés az E. K. L.

1493-ban Jánosi István 4000 forintban beírja néki Szentmargita és Polgári falukat Szabolcsban. ¹⁾

1494-ben Kanizsai György 600 forintért elzálogosítja Ároktő horsodmegyei falu felerészét, melyet csakhamar azután örökjogon enged át. ²⁾

1494-ben Perényi Imre, a későbbi nádor, 20,000 forinton eladja Zemplénmegyében Sztropkó várát, a hasonnevű mezővárossal, 33 faluval és 3 pusztával, oly módon, hogy Bakocs az uradalomnak Perényi halála után lép birtokába. ³⁾

1495-ben Abránffi Péter 500 forintért eladja a békésmegyei Tölgy falut. ⁴⁾

1502-ben zálogozímen megszerzi Bakocs Ravaszkeszit és Ujfalut Komárommegyében, Köhökútot Esztergommegyében. ⁵⁾

1504-ben Szalatnyai Jakabtól megvesz a hontmegyei Szalatnyán 9 jobbágytelket. ⁶⁾

1506-ban Hernadmesteri Bernát, Kisdömölki Tamás és Uki Andrástól 300 forintért megveszi Mihálfalva vasmegyei pusztát. ⁷⁾

Szintén 1506-ban Szarvaskendi Sibrik László és Máriától 300 forintért megveszi Kisfüzes vasmegyei falut. ⁸⁾

1510-ben Fancsi Orbántól 1000 forintért megveszi az ő fia Fancsi Gáspár részét a hontmegyei Csábrág várában és uradalomban. ⁹⁾

¹⁾ Ezen birtokokat 1490-ben Corvin János ugyanazon összegben beírta Jánosinak. -- Mikor Ulászló 1493-ban a Bakocs javára történt beírást jóváhagyja, -- a beírási összeget 8000 frtra emeli. (Az erre vonatkozó okirat az egeri káptalan országos levéltárában. Kandra K. szíves közlése.)

²⁾ Az erre vonatkozó oklevelek ugyanott.

³⁾ Az 1494 május 25-én kelt fassio a G. L. A nádor halála után II. Lajos 1519 december 1-én elrendeli a beiktatást. Perényi Péter és Ferencz ellenmondanak. Per keletkezik.

⁴⁾ Az 1495 október 31-ikén kelt fassió G. L.

⁵⁾ Az 1502 február 21-én kelt fassio az O. L.

⁶⁾ A fassio a G. L.

⁷⁾ Az 1506 február 10-ikén kelt fassio a G. L.

⁸⁾ Az ugyanakkor kelt fassio a G. L.

⁹⁾ A fassio a G. L.

1513-ban Koronházi Koron Istvántól 1500 forintért megveszi a túróczi megyei Blatnicza várát 9 faluval és 1 pusztával. ³⁾

1517-ben Balogh Miklóstól megszerzi hontmegyei győrki birtokrészét, melyért cserében egy pesti és egy esztergomi házat ad. ⁴⁾

1518-ban Alsó-szécséni Jánostól megszerzi hontmegyei győrki birtokrészét, melyért cserében egy budai házat ad. ⁵⁾

1518-ban Belládi János nejétől Marosfalvi Erzsébettől 44 orintért megveszi Bars megyében Cseke pusztát. ¹⁾

1519-ben Korlátkövi Pétertől 2700 forintért zálogczimén megszerzi Ság falut Külső-Szolnokban, továbbá 2 pusztáját és 3 aluban levő birtokrészeit Csongrádban. ²⁾

— Wesaki Perottus zólyomi főispántól megveszi Somogyan fekvő birtokait: Szinyér kastélyt, 4 falut, 7 pusztát és 10 aluban létező birtokrészeit. ³⁾

Végül megemlítendő, hogy Bakocs *Budán* több házat szerzett meg.

Az elsőt 1482-ben Rozgonyi László nándorfehérvári kapitánytól 500 forintért vásárolta. ⁴⁾

Ennek kiépítésére a szomszédságában álló házból, mely a étváradi apátság tulajdona vala, a hátulsó részt 1483-ban 232 orintért vásárolta meg. Az apát az árt ezen aránylag csekély összegben azért állapította meg, mert hálás kívánt lenni azon szolálatokért, melyeket Bakocs — akkor még királyi titkár — az apátság javára tett. ⁵⁾

Tíz évvel utóbb (1493) Márton váci prépost, egy szintén a szomszédságban levő házat, melyet neki Rozgonyi László végren-

³⁾ A fassió a G. L.

⁴⁾ Az 1517 december 4-kén kelt fassió a G. L.

⁵⁾ Az 1518. július 10-ikén kelt fassió a G. L.

¹⁾ A fassió a G. L.

²⁾ A fassió Hevenesynél. 4. X. 170.

³⁾ A megvásárlás időpontját és árát nem ismerjük. Bakocs ezen uralmat az esztergomi káptalannak hagyományozta. Erre vonatkozólag II. ajos 1524 augusztus 24. és Szobi Mihály 1524 szeptember 16-iki íratai az E. K. L.

⁴⁾ Az eladásról szóló okirat a G. L.

⁵⁾ A budai tanács 1483 augusztus 11-iki okirata. Közli Podhraczký. h. 553.

deletében hagyományozott, ajándékkül ajánlott föl Bakocsnak hálából jóakarató pártfogásáért. ¹⁾

Szintén 1493-ban, Weiner Zsigmond leleszi prépost és királyi alkincstárnok egy a külvárosban álló házát 350 forintért eladta néki. A budai tanács pedig annak közelében fekvő üres telket ajándékozott hozzá, istállók és kocsiszín építésére. ²⁾

Hosszú pert folytatott Bakocs az érseki palota közelébe álló budai házért, melyet Mátyás király egykor Várad Pétér kalocsai érseknek adományozott, kinek halála után az testvéröccsére Mátéra szállott. Bakocs azt állította, hogy a ház az esztergomi érsekség tulajdonát képezte volt, minélfogva a király nem volt feljogosítva azt elidegeníteni. 1504-ben egyesség jött létre Várad Máté a házát átengedte a primásnak, ki viszont elengedte az 500 forintnyi összeget, melyet Várad Péternek kölcsön adot volt. ³⁾

VI.

Bakocs Tamás a fejedelmi álláshoz és vagyonhoz illő fejedelmi udvart tartott Esztergomban. Egyik velencei követ kiemeli hogy mindenki előtt nyitva állott vendégszerető háza. A vendéget szolgálival és lovaival, bő ellátásban részesítették *»még ha félesz tendeiig maradt is «* ⁴⁾

Mikor Rómában járt, a pápák és olasz fejedelmek fényűzéséhez szokott olaszokat is bámulatba ejtette azon pazar gazdagság melylyel a magyar primás kísérete tündökölt.

Bőkezűségének emlékezetét mai napig hálásan őrzik az eger és esztergomi székes-egyházak, melyek mellett fényes kápolnákat épített a boldogságos Szűz tiszteletére, ki egész élete folyamán kiváló hódolatának tárgya volt. *»Meggfontolva — írja egyik adománylevelében — Istenem kegyességét, melylyel engem, az törekeny és halandó teremtményét, érdemem nélkül, földi javakkal bőségesen elhalmozott, az alacsony sorsú nem-nemes szülről*

¹⁾ A fassió a G. L.

²⁾ A budai tanács 1493 szeptember 2-iki oklevele.

³⁾ A budai tanácsnak 1504 márczius 4-iki okirata. Podhraczký i. h. 565.

⁴⁾ Bon Alajos 1519-ik évi zárjelentése.

szülöttét, egyedül az ő kegyelmessége által, magas méltóságokra, egész a bíbornokságra emelt; illőnek sőt kötelességemnek tartom, hogy javaim egy részét Isten nevének és szeplőtelen Anyjának dicsőségére szenteljem.«

Mindkét kápolnát, illetőleg a káptalanokat, melyeknek azokat gondjaira bizta, terjedelmes uradalmakkal adományozta meg. Az egri 1501-ben Margita, Polgári és Ároktő, 1511-ben Kisfalud nevezetű szabolcs- és borsod-megyei birtokokkal, melyek ez idő szerint az egri káptalan uradalmi között a legértékesebbekhez tartoznak. ¹⁾

Az esztergomi kápolna dotációjáról pedig végrendeletében gondoskodott.

Bakocs Tamás ugyanis ideje korán biztosította magának azon jogot, hogy vagyonáról végrendeletileg intézkedhessék. Ehez úgy a pápai, mint a királyi jóváhagyást kieszközölte; ²⁾ bár azon meggyőződésben volt, hogy »az ország törvényei és szokásai szerint, minden birtokos nemes ember a saját szolgálataival, érdemeivel és szorgalmával szerzett összes vagyonáról szabadon rendelkezhetik; ő pedig a birtokában levő várakat, kastélyokat, mezővárosokat és egyéb birtokjogokat saját munkássága és szolgálatai, tehetségei és érdemei által szerezte.«

Ezt 1517 tavaszán Verbőczi István személyünk előtt hangoztatta, mikor kijelenté, hogy szerzeményeit még életében kívánja atyafiai között felosztani, nehogy halála után egyenetlenségek és viszályok támadjanak.

Legbőkezübben gondoskodott Erdődi Péterről, kinek *Vasmegyében*: Monyorókerék, Körmend és Vöröstorony; *Veszprémben* Somlyóvára; *Kőrösben*: Monoszló, Szarvaskő és Dianvára; *Varasdban*: Császárvára, a hozzájuk tartozó uradalmakkal jutott osztályrészül.

Erdődi Bálint fiai, István és Farkas, Csábrág várát *Hontban*,

¹⁾ Az adománylevelek és statutiók az egri káptalan levéltárában.

²⁾ II. Ulászló 1501 december 13-ikán kelt oklevele. Török Jánosnál Magyarország Primásai. II. 105. — Az 1534-ben mint tanu kihallgatott Kelemen esztergomi kanonok vallotta, hogy X. Leo bulláját látta. (E. K. L.)

és Bény mezővárost *Barsban* kapták, a hozzájuk tartozó falvakkal és birtokjogokkal.

Egyéb birtokairól és ingó vagyonáról a rendelkezést későbbre halasztotta.

Mivel több birtokjogi oklevélben unokaöccse János zágrábi püspök neve is előfordult, kinyilatkoztatta, hogy ezen igényeit nem érvényesítheti, és egyházi javadalmaival köteles megelégedni.

Egyúttal Erdődi Péter, István és Farkas részére sem engedett a nekik jutott birtokokra nézve szabad rendelkezési jogot; ezt jelentékenyen korlátozta. Megállapította, hogy nékik és örököseiknek elidegeníteniök mitsem szabad; ha a család valamelyik tagja, a szükség által kényszerítve, egyik birtokát elzálogosítani akarja, ezt csak a család egy másik tagjának teheti.

Ha Erdődi Péter ága kihal, birtokainak egyik része a primás által Esztergomban alapított kápolnára, másik része a zágrábi püspökségre és káptalanra, harmadik része a család többi ágaira száll.

Ha Erdődi István és Farkas ága kihal, birtokai az esztergomi kápolnára szállanak.

Ezen intézkedéseivel, melyek által Bakocs Tamás az első magyarországi hitbizomány megalapítója lett, kieszközölte II. Lajos király megerősítését is. ¹⁾

Mikor 1521 június havában az évek súlya alatt megtört főpap nehéz betegségbe esett, és rokonai, kanonokjai, udvari emberei által környezve, a halotti szentségekben részesült; a káptalan prépostja figyelmeztette arra, hogy Isten által neki adott ingó és ingatlan vagyonáról végrendeletet alkotni ne mulasztja el.

Ekkor Bakocs előhozatta II. Lajos király oklevelét, melyben az 1517-ik évi rendelkezését megerősíti, és kijelentette, hogy az abban foglaltakat megtartatni kívánja. Az ágya mellett álló Erdődi Pétert külön is megkérte, hogy azzal, a mit neki már is átadott, elégedjék meg.

Péter úr meghatottan, zokogva ígérte, hogy végrendeletét

---

¹⁾ Bakocs Tamás 1517 május 25-iki fassiója és II. Lajos 1520 szeptember 4-iki megerősítő okirata Török Jánosnál. Magyarország primásai. II. 93. 101.

az utolsó betűig híven meg fogja tartani, és biztosította nagybátyját, hogy ha kívánja, azt is, a mit tőle már kapott, bárkinek átengedi. ¹⁾

A következő napokban Bakocs Tamás élőlőszóval végrendeletet alkotott, az 1517-iki okiratban nem foglalt birtokairól és ingó vagyonáról. ²⁾

Egyebek között az esztergomi kápolnának hagyományozta: a somogy megyei Szinyér kastélyt, a hozzátartozó uradalommal, Gyöngyös mezőváros negyedrésztét, mely 3000 forintban volt neki elzálogosítva, a borsodmegyei Czekin faluban levő birtokrészt, egy házat Pesten, egyet Budavarában, valamint ingó vagyonának egyik felét, míg másik felét »elke üdvösségeért, szegények segélyezésére és az isteni tisztelet fényének emelésére« szánta.

Végrendelete végrehajtóiul fölkérte Szakmári György pécsi püspököt és királyi cancellárt — ki őt csakhamar a primási széken követni fogja, — továbbá András esztergomi nagyprépostot, Tasnádi Tamás esztergomi segéd-püspököt, Ibrányi István és Vajai Ferencz esztergomi kanonokokat, Paksi János és Dészázi János világi urakat. ³⁾

Alig húnnya be szemeit a nagy főpap, a végrendeleti végrehajtókhoz királyi rendelet ment, mely tekintettel a közeledő török haderő részéről az országot fenyegető nagy veszélyre, megparancsolta, hogy a Bakocs hagyatékában talált készpénzt és értéktárgyakat a királyi kincstárba szolgáltassák. ⁴⁾

A végrehajtók meghajoltak a szükség parancsszava előtt. 41,000 forintot készpénzben, valamint »nagy összeg értéket képviselő ezüst asztali készletet, arany láncokat és gyűrűket, drága

¹⁾ A sági convent által 1534 őszén Esztergomban kihallgatott tanúk vallomásai.

²⁾ Sajnos, ezen végrendeletnek eddig nem sikerült nyomára jönni. Csak egyes pontjait ismerjük, későbbi okiratokból.

³⁾ Mindezt a következő okiratokból tudjuk: a) Egyesség a végrendeletei végre hajtók és Morc László közt, 1522 augusztus 25-ikén. b) II. Lajos rendelete Dészázi Jánoshoz, 1523 július 22-ikén. c) Az esztergomi káptalan küldötteinek nyilatkozata 1524 augusztus 25-ikén. d) Az esztergomi káptalan oklevele 1527 július 5-ikén. e) Az egri káptalan oklevele 1540 augusztus 22-ikén. (E. K. L.)

⁴⁾ II. Lajos 1521 július 29-iki rendelete. (E. K. L.)

köveket, kelméket, szőnyegeket és egyéb ingóságokat* szolgáltatattak át. A miért kárpótlásul a király Damasd várát, öt faluból álló uradalmával, engedte át az esztergomi káptalannak. ¹⁾

Negyedfélszázad viszontagságai és átalakulásai után, Bakocs Tamás hagyatéka legnagyobb részben még mindig ugyanazon földadatok szolgálatában áll, melyeket ő tűzött ki; mintha akaraterjének hatalma birtokszerzeményeire és azokat illető intézkedéseire is átszármazott, azokat a tartósság biztosítékaival fölruházta volna.

A szinyéri uradalom ma is az esztergomi káptalané. Szent-Margita és Polgári az egri káptalan jelen gazdagságának legfőbb forrása. Monyorókerék és Vörösvár, a kőrös- és varasdmegyei uradalmak Erdődi Péter utódait uralják. A több ágon virágzó család ugyanazt a címet használja, melyet megalapítójától örökölt; sőt ezt a Pálffi család is, mikor a XVI. század első felében egy Erdődi leány házasodott be, átkölcsonözte, és szívesen fölcserélte vele a Kontok és Héderváriak ősi jelvényeit.

FRANKÓI VILMOS.

¹⁾ II. Lajos király 1523 szeptember 1-én kelt okirata. (E. K. L.)